

Oświadczenie *Global Psychology Alliance* na temat roli psychologów w międzynarodowych sytuacjach kryzysowych

Poniższe oświadczenie, pierwotnie wydane przez Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne (APA) 5 czerwca 2008 r. i poprawione przez Global Psychology Alliance (GPA) 31 marca 2022 r., ma na celu ukierunkowanie psychologów na efektywny wkład w reagowanie odpowiednio na klęski żywiołowe i katastrofy spowodowane przez człowieka.

GPA i APA potwierdzają wytyczne Inter-Agency Standing Committee (IASC: [Inter-Agency Standing Committee \(IASC\) Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings \(2007\)](#)) dotyczące zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego w sytuacjach kryzysowych. Celem wytycznych IASC jest umożliwienie planowania i koordynacji minimalnych (niezbędnych, priorytetowych działań, które muszą być wdrożone w trybie pilnym) wielosektorowych działań humanitarnych mających na celu ochronę i poprawę zdrowia psychicznego i dobrostanu psychospołecznego ludzi w sytuacjach kryzysowych. Wytyczne IASC zostały napisane z myślą o krajach o niskich i średnich dochodach, choć ogólne ramy mają zastosowanie także do sytuacji kryzysowych na dużą skalę w krajach o wysokich dochodach. Psychologowie, którzy są przeszkoleni w zakresie reagowania w sytuacjach kryzysowych spowodowanych klęskami żywiołowymi i/lub działalnością człowieka, a także są związani z organizacjami humanitarnymi uprawnionymi do wysyłania profesjonalistów, powinni znać wytyczne IASC.

Wytyczne IASC podkreślają, że:

- Każda osoba działająca na rzecz wsparcia społeczności międzynarodowej - w tym psycholog - powinien współpracować z organizacją humanitarną działającą w miejscu katastrofy, a nie angażować się w samodzielne działania. Przykładowymi organizacjami humanitarnymi są:
 - o Agencje ONZ, takie jak [United Nations Children's Fund](#) (UNICEF) lub [United Nations Refugee Agency](#) (UNHCR)
 - o Międzynarodowe organizacje pozarządowe jak Międzynarodowy Czerwony Krzyż lub Międzynarodowy Ruch Czerwonego Półksiężyca ([International Red Cross and the International Red Crescent Movement](#)), Międzynarodowy Korpus Medyczny ([International Medical Corps](#)), i Lekarze Bez Granic ([Doctors without Borders](#))
- Mający dobre intencje zagraniczni specjaliści zdrowia psychicznego - w tym psychologowie - którzy nie są związani z organizacjami humanitarnymi, **nie powinni podróżować** do regionów dotkniętych katastrofami, chyba że spełniają następujące kryteria:

- o Pracowali wcześniej w sytuacjach kryzysowych podobnych do tej, do której się podejmują się wyjechać (np. sytuacje kryzysowe związane z konfliktami zbrojnymi i klęskami żywiołowymi wymagają różnych zestawów umiejętności i nie mogą być traktowane jako równoznaczne sytuacje kryzysowe; każda z nich wymaga specjalnego szkolenia);
- o Pracowali wcześniej poza własnym środowiskiem społeczno-kulturowym i rozumieją kulturę oraz język osób, którym będą pomagać;
- o Posiadają podstawowe kompetencje w zakresie interwencji objętych wytycznymi [IASC Guidelines](#);
- o Posiadają wiedzę na temat zasad zdrowia publicznego lub psychologii społeczności lokalnej;
- o Posiadają pisemne zaproszenie od kraju, w którym wystąpiła/występuje sytuacja kryzysowa, lub pisemne zaproszenie od uznanej organizacji międzynarodowej uprawnionej do świadczenia usług w miejscu wystąpienia sytuacji kryzysowej;
- o Zostali zaproszeni do pracy w ramach organizacji, która jest zaangażowana w utrzymanie stałej obecności społeczności lokalnej w obszarze objętym sytuacją kryzysową;
- o Nie koncentrują swojej pracy na wdrażaniu interwencji (tzn. pracy klinicznej), ale raczej "zapewniają wsparcie dla programów na poziomie ogólnym, w tym przekazywanie umiejętności personelowi lokalnemu, tak aby interwencje i wsparcie były wdrażane przez personel lokalny" (IASC, 2007, pp. 74-75).

Biorąc pod uwagę wytyczne IASC ([IASC guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings](#)) dotyczące zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego w sytuacjach kryzysowych oraz etyczny obowiązek pracy w granicach własnych kompetencji (patrz: Powszechna Deklaracja Zasad Etycznych Psychologów IUPsyS, Zasada 2 - [IUPsyS Universal Declaration of Ethical Principles for Psychologists, Principle 2](#)), zaleca się, aby psychologowie spoza regionu kryzysowego **nie świadczyli** bezpośrednich usług społecznościom dotkniętym katastrofą w innych krajach.

Jeśli powyższe kryteria są spełnione, psycholog decydujący się na wyjazd w rejon katastrofy może stanowić wyjątek od ogólnej zasady. Psychologów, którzy chcieliby wesprzeć działania humanitarne w następstwie katastrof spowodowanych przez człowieka lub klęsk żywiołowych, zachęca się do poszukiwania opcji, które w szczególny sposób odpowiadają na potrzeby organizacji humanitarnych działających na miejscu.

W przypadku gdy psychologowie zostaną zaproszeni do udziału w działaniach, zaleca się wspieranie wdrażania uznanych i sprawdzonych modeli interwencji psychospołecznych, w ramach których psycholog-wolontariusz zapewnia konsultacje i/lub szkolenie lokalnych trenerów.

Udzielając konsultacji, prowadząc szkolenia trenerów i/lub wspierając osoby dotknięte sytuacją kryzysową w powrocie do zdrowia, psychologowie muszą zdawać sobie sprawę z ogromnych

różnic kulturowych i światopoglądowych między własnymi krajami, kulturami i doświadczeniami a kontekstem ludności dotkniętej kryzysem. Psychologowie pracujący na rzecz wsparcia ludności w obszarach dotkniętych kryzysem muszą być bardzo ostrożni i przyjmować wielokulturową perspektywę w wyborze metod pracy i formułowaniu zaleceń. Na przykład sposoby, w jakie ludzie doświadczają i wyrażają dystres będący konsekwencją traumatycznych wydarzeń, nie są takie same na całym świecie. Co więcej, różne są także sposoby łagodzenia tego stresu w sposób uznawany za właściwy i pomocny.

Szeroko zakrojone działania psychospołeczne w procesie powrotu do zdrowia wymagają zrozumienia i konsultacji z lokalnymi liderami w dziedzinie zdrowia psychicznego i społeczności lokalnej, a także z samymi grupami i jednostkami dotkniętymi kryzysem. Samo tłumaczenie koncepcji edukacyjnych (tzn. dominujących w kulturze zachodniej lub w inny sposób osadzonych w kontekście kulturowym) i materiałów nie jest wystarczające. Narzucanie kategorii diagnostycznych i metod leczenia bez oparcia w dowodach naukowych dotyczących danej populacji **może być szkodliwe** dla osób, którym ma pomóc.

Naukowcy muszą być również świadomi obowiązku ochrony osób badanych w międzynarodowych badaniach w warunkach nagłych. Obejmuje to odpowiednie kodeksy etyczne i wytyczne dotyczące ochrony osób badanych ([IASC Recommendations for Conducting Ethical Mental Health and Psychosocial Research in Emergency Settings](#), 2014).

Role psychologów na arenie międzynarodowej:

- **Zapewnienie dostępu do informacji, konsultacji i/lub szkoleń trenerów**
 - Psychologowie z doświadczeniem w zakresie zdrowia psychicznego w sytuacjach katastrof i/lub mogą zaoferować udostępnienie odpowiednich zasobów do adaptacji/tłumaczenia, konsultacje z uznanymi organizacjami humanitarnymi i/lub zaoferować przeprowadzenie szkoleń dla kolegów z zagranicy, aby oni sami mogli szkolić lokalnych ekspertów.
 - Najlepiej jest to osiągnąć poprzez współpracę z uznanymi organizacjami, takimi jak krajowe stowarzyszenie psychologiczne lub regionalne organizacje wielostronne i pozarządowe (np. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca). Jeśli apel o pomoc psychologów dotrze do nich za pośrednictwem tych organizacji, jest o wiele bardziej prawdopodobne, że zostanie skoordynowany z odpowiednimi agencjami i włączony do całościowej struktury pomocowej.
- **Nawiązanie współpracy badawczej z psychologami z dotkniętego regionu (regionów)**
 - Współpraca w zakresie badań może pomóc lokalnym specjalistom od zdrowia psychicznego w badaniu psychologicznych aspektów sytuacji kryzysowej, co stworzy podstawy do jeszcze skuteczniejszego reagowania w przyszłości.
 - Szczególne znaczenie ma skuteczna ocena potrzeb i zasobów psychologicznych oraz ewaluacja interwencji w ramach poszczególnych działań.

Role psychologów w ich krajach ojczystych:

- **Wspieranie osób bezpośrednio dotkniętych sytuacją kryzysową**

- o Psychologowie mogą szukać w swoich społecznościach lokalnych możliwości niesienia pomocy ludziom, którzy zostali bezpośrednio dotknięci katastrofą militarną lub klęską żywiołową
 - Mogą to być osoby z obszaru dotkniętego katastrofą oraz osoby, których bliscy ucierpieli.
 - Mogą to być także pracownicy międzynarodowych organizacji pomocowych, którzy wrócili z obszaru dotkniętego katastrofą
- **Propagowanie międzynarodowych wytycznych i standardów**
 - o Psychologowie mogą informować się o międzynarodowych interwencjach psychospołecznych oraz rozpowszechniać informacje o międzynarodowych wytycznych i standardach. Może to pomóc w zapewnieniu uporządkowanej i skutecznej pomocy.
- **Propagowanie zrozumienia różnic kulturowych w reakcji na traumatyczne wydarzenia, skutecznych interwencji i strategii wsparcia psychologicznego**
 - o Stres traumatyczny, reakcje na stres traumatyczny i odpowiednie interwencje wychodzenia z traumy są głęboko zakorzenione w kulturze danego kraju. Reakcja międzynarodowa nie może polegać na zwykłym tłumaczeniu i stosowaniu modeli lub strategii z innych krajów. Wszelkie interwencje muszą opierać się na konsultacjach z lokalnymi społecznościami i miejscową wiedzą specjalistyczną oraz na modelu trwałej interakcji.
 - o Psychologowie muszą znać różnice kulturowe, duchowe, językowe i narodowościowe, uwarunkowania polityczne i społeczne, które tworzą szerszy kontekst sytuacji osób ocalałych z katastrof, lokalnych sposobów świadczenia opieki i lokalnych reakcji na potrzeby dotkniętych społeczności, a także uwzględniać te informacje w swoich szkoleniach i konsultacjach.
- **Przygotuj się na przyszłość**
 - o Zachęcamy psychologów, którzy chcą pomagać w sytuacjach kryzysowych, by przygotowali się już teraz, przechodząc szkolenie z zakresu zdrowia psychicznego w sytuacjach kryzysowych. Długoterminowe zapotrzebowanie na osoby wykwalifikowane w zakresie konsultacji i szkoleń na obszarach dotkniętych katastrofami będzie prawdopodobnie utrzymywać się przez wiele lat.

Potencjalne możliwości wyrządzenia szkody

Bardzo ważne jest, aby psycholog ograniczył swoją pomoc w nagłych wypadkach do zakresu swoich kompetencji. W przeciwnym razie może wyrządzić krzywdę pacjentowi, co stanowi naruszenie zasad etyki. Odpowiedzialność psychologa za rozpoznanie granic praktyki jest szczególnie ważna w pracy z osobami doświadczającymi ciężkich stanów, takich jak trauma lub zespół stresu pourazowego (PTSD). Występujące objawy różnią się w zależności od kontekstu społeczno-kulturowego, podobnie jak skuteczne interwencje. Nieprawidłowe reagowanie na te stany lub próby świadczenia usług, które nie są dostosowane do kultury, mogą prowadzić do pogorszenia stanu zdrowia psychicznego i poważniejszych reakcji (patrz: [Guidelines for International Training in MHPSS Interventions](#)).